

Bevarandeplan Natura 2000

(Enligt 17 § förordningen om områdesskydd 1998:1252)

Ivana, Torsby kommun, Värmlands län

Områdeskod och namn:	SE0610089 Ivana
Mittpunktskoordinat:	1328866 - 6725951
Totalareal:	78 ha
Fastställd av Länsstyrelsen:	2006-03-15
Områdestyp:	Området är utpekad enligt Habitatdirektivet samt enligt Fågeldirektivet.
Fastigheter:	Torsby kommun; Kindsjön 1:118, Kindsjön 1:38, Knossen 2:2, 2:3, 2:4 och 2:28
Ägandeförhållanden:	Den nordligaste delen är statligt ägd (fastighet Kindsjön 1:118) och resten ägs av Bergvik Skog AB.

Beskrivning av området

Natura 2000-området Ivana är beläget på Ivanabergets övre del. Området består av naturskogsartade barrskogsbestånd med inslag av myrmark. Förekomsten av lövträd är sparsam och mängden död ved är relativt liten. Bergets topp karaktäriseras av fjällgranskogstyp bestående av mager gammal granskog där trädens ålder är cirka 200 år. Skogsbeståndet i bergets branter består även det av gammal granskog men av något mer heterogen typ. Ett mindre parti med gamla grova tallar förekommer på bergets östra sida. Vegetationen varierar från lavristyp till mer örtrik typ. Västra delen av Ivanaberget stupar brant med kala, på vissa delar mycket höga och lodräta klippväggar. Vid foten av dessa finns en grov frodig granskog med fjälltorta i fältskiktet.

Ivana är mest känt för sin förekomst av den sällsynta laven långskägg och lokalen utgör med sitt bestånd en av landets rikaste växtplatser. Laven växer främst i de norra och östra delarna av området och även utanför områdets gränser i nordost. Flera andra ovanliga och skyddsvärda mossor, svampar och lavar har upptäckts i området, vilket gör Ivana till en av Värmlands mest intressanta lokaler för kryptogamer. Den rödlistade arten nordisk klipptuss är ett exempel på en av områdets skyddsvärda mossor. Andra exempel på förekommande arter är signalarterna skogstrappmossa, vedsäckmossa, skrovellav och norsk näverlav. Förutom stor

artrikedom bland kryptogamer hyser Ivanaberget ett rikt fågelliv. Här påträffas bl a orre, järpe och tjäder men också nordliga arter som tretåig hackspett, lavskrika, fjällvråk (vissa år) och dalripa.

Ivana har i naturvårdsverkets inventering av urskogsobjekt klassas till högst värdeklass. Främsta skyddsvärdet utgörs av ett relativt stort område med lång skoglig kontinuitet samt dess betydelse som värdefull lokal för hotade arter. På grund av sina höga naturvärden är Ivanas naturskog skyddat genom naturreservat, bildat år 1982.

Ingående naturtyper enligt habitatdirektivet

Habitatkod	Habitatnamn	Areal (ha)	
		Rapporterad	Nytt förslag
7310	Aapamyr	5	*
7140	Öppna svagt välvda mossar fattiga och intermediära kärr och gungflyn		5
9010	Västlig taiga	73	

*/Naturtyp 7310 utgår och ersätts med 7140

Ingående arter enligt habitatdirektivet

Artkod	Artnamn
1981	Nordisk klipptuss (<i>Cynodontium suecicum</i>)

Ingående arter enligt fågeldirektivet

Artkod	Artnamn
A104	Järpe (<i>Bonasa bonasia</i>)
A108	Tjäder (<i>Tetrao urogallus</i>)
A241	Tretåig hackspett (<i>Picoides tridactylus</i>)
A409	Orre (<i>Tetrao tetrix tetrix</i>)

Bevarandesyfte och bevarandemål

Syftet med Natura 2000-området Ivana är att bidra till att upprätthålla så kallad gynnsam bevarandestatus för de ingående naturtyperna och arterna på biogeografisk nivå. För att uppnå gynnsam bevarandestatus krävs att specifika bevarandemål uppfylls. I nedanstående tabell framgår bevarandemål för naturtyperna och arterna i Ivanas Natura 2000-område.

Art/naturtyp	Bevarandemål**
Västlig taiga (9010)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst 70 ha omfattning.</p> <p><i>Struktur och funktion</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Mängden död ved/levande ved ska vara minst 1/x - Lövträdsandelen ska vara minst x %. - Icke inhemska trädslag ska saknas. - Sumpskogar med en ostörd hydrologi och hydrokemi. <p><i>Typiska arter</i></p>

Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn (7140)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst x ha omfattning.</p> <p><i>Strukturer och funktioner</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Vegetationen är naturligt lågvuxen på minst x ha. Högvuxna negativa indikatorarter täcker ej mer än 1 m²/ha. - Krontäckningen av träd och buskar ska vara mellan 0-x % och stamantalet ska vara mindre än 1000st/ha. - Arealen ska ha ostörd hydrologi och hydrokemi. Avvattande diken får inte förekomma. - Utbredning av mosse- och kärrpartier ska bibehållas. - Förekomst av öppet vatten ska bibehållas. <p><i>Typiska arter</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Kärlväxtarter - Mossarter
Nordisk klipptuss (1981)	<p><i>Populationsutveckling</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Antalet fläckar av mossan ska ej understiga x st. <p><i>Artens livsmiljö</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Arealen lämpligt habitat bör ej understiga?
Järpe (A104) Tjäder (A108) Tretåig hackspett (A421) Orre (A409)	<p><i>Populationsutveckling</i></p> <p><i>Lämplig livsmiljö</i></p>

**/Bevarandemål fastställs efter basinventeringen

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus

För att ingående naturtyper och arter ska uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas.

9010 Västlig taiga

- Skoglig kontinuitet (naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning hos de olika trädslagen).
- Naturvärden utvecklas huvudsakligen genom naturlig dynamik, vilket omfattar störningar, t ex stormfällningar, insektsangrepp, översvämningar och brand.
- Olika typer av substrat:
 - Död ved; grenar, torrakor, lågor mm i olika nedbrytningsstadier samt olika typer av bränd ved
 - Gamla och grova träd med dithörande barkstruktur
 - Lövträd av t ex asp, sälg och rönn
 - Hålträd

Substraten utgör viktiga livsmiljöer för kryptogamer och insekter. Vissa av substraten är även viktiga som boplatser för fåglar.

- Ostörd hydrologi i myrmarker och sumpskogar.
- Påtaglig minskning av antalet typiska arter och deras populationer får ej ske. De typiska arterna är signalarter som reagerar relativt snabbt på naturtypiska hotfaktorer. Förekomsten av de typiska arterna utgör ett mått på naturtypens bevarandestatus.

7140 Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn

- Omgivningar med intakt naturmiljö.
- Opåverkad hydrologi och hydrokemi. Avvattande diken får inte förekomma.
- Strukturer/formelement (strängar, höljor, gölar mm) bibehålls i samma omfattning och geografiska spridning. Undantag då förändringen är en positiv effekt av skötsel och restaureringsåtgärder.
- Täckningsgraden av botten-, fält och buskskikt bör inte förändras nämnvärt. Undantag förändringar som kan klassas som naturliga eller en positiv effekt efter restaureringsåtgärd.
- Ingen påtaglig minskning av naturtypernas typiska arter.

1981 Nordisk klipptuss

- Ingen påtaglig minskning av populationen.
- Artens habitat får ej minska; skogsklädda bergsbranter, gärna med lodräta bergväggar, skyddade för exponering och mer öppna branter med klyftor, sprickor och översilning ska lämnas orörda. Arten växer endast på silikatbergarter och föredrar halvskugga, förekommer främst i trädkugga.

A104 Järpe

Järpen föredrar tät blandskog, ofta i anslutning till surdråg eller bäckar. Andelen lövträd bör ej understiga 10 %. En viktig födoresurs under vintern är alknoppar, alhängen samt björkhängen varför dessa måste finnas i området. I anknytning till födan krävs tillgång på skyddande vegetation till exempel tät ungskog av gran. God tillgång på insekter är mycket viktigt för kycklingarnas överlevnad. Järpen kräver revir på 25-50 ha och förekommer sällan i skogar mindre än 25 ha.

A108 Tjäder

Tjädern kräver större sammanhängande skogsområden som innehåller en variation både då det gäller successionsstadier men även skogstyper. Arten förekommer sällan i områden under 25 km². Vintertid kräver tjädern äldre successionsfaser av talldominerad skog där den födosöker tallbarr och tallskott. På sommaren förekommer fågeln i varierande skogstyper, från gammal bärrik skog till nybildade hyggen. Våtmarksområden är även av stor betydelse för tjädern, främst på våren då honan livnär sig på skott av tuvull men även som födosöksplats för kycklingarna, vilka livnär sig på insekter under de första veckorna. Förutom att tjädern kräver mycket stora varierande skogsområden är den starkt knuten till speciella spelplatser, till vilka den traditionsbundet besöker.

A421 Tretåig hackspett

Skogsbrand har historiskt sett spelat en viktig roll för hackspettarna, på kort sikt genom insektsrikedom på brandfältet och på lång sikt genom bildandet av lövbrännor. Lämpliga häckningsplatser är grova stammar av främst, asp, tall eller bok. God tillgång på lövträd, framförallt asp är ett krav. Död ved är en annan viktig faktor. Födan utgörs främst av vedlevande insekter och myror. Barkborrar är en favorit hos den tretåiga hackspetten. Mindre

påverkade skogar, olikåldrad blandskog med inslag av sumpskogar utgör ett lämpligt habitat för hackspettarna.

A409 Orre

Orren förekommer på relativt öppna marker som myrar och hedar och i närheten av dessa omgivningar samt på tidiga successioner efter hyggen och skogsbränder. Liksom för de övriga skogshönsen är tillgången på insekter viktiga för kycklingarnas överlevnad. Björknoppar är viktig diet under vintern. Orren kräver likt järpen och tjädern stora arealer, mellan 25-75 km² är vanligt.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Skogsbruk, markavvattning och annan markexploatering utgör det största hoten mot ingående naturtyper. Hotbild av detta slag elimineras genom Ivanas naturreservatsföreskrifter och skötselplan. Syftet med naturvårdsförvaltningen i reservatet är att bevara nuvarande naturskogskaraktär samt förstärka en gynnsam bevarandestatus för de arter som är knutna till områdets naturskog med sin förekomst av gamla träd, död ved och lövträd. Arten *nordisk klipptuss* hotas av att träd framför bergbranterna avverkas så att växtplatsen exponeras för sol och vind, och den försvinner om exponeringsskyddet tas bort helt.

Indirekt kan Ivanas naturtyper och arter hotas av åtgärder som sker i det runtomliggande skogslandskapet. Kvävenedfall och sur nederbörd kan på sikt utgöra framtida hot genom att påverka ingående arter negativt, främst gäller det de känsliga kryptogamerna.

Bevarandeåtgärder med tidplan

Följande bestämmelser bidrar på olika sätt till att ingående naturtyper och arter uppnår och bibehåller gynnsam bevarandestatus i Natura 2000-området.

Gällande regelverk 2006

- Tillståndsplikt gäller enligt 7 kap 28 a § Miljöbalken för åtgärder eller verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom ett Natura 2000-område. *Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman/är nödvändiga för skötsel och förvaltning av området.*
- Tretåig hackspett, järpe, orre och tjäder är fredade (3 § i jaktlagen (1987:259). Fredningen gäller också arternas ägg och bon.
- Enligt 1 a § Artskyddsförordningen är det förbjudet att avsiktligt störa fåglarna, särskilt under deras parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttningsperioder. Det är även förbjudet att skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatsen.
- Föreskrifter till Ivana naturreservat.
- Riksintresse för naturvård enligt 3 kap 6 § MB, hela Natura 2000-området.
- I den centrala delen samt i norr och söder av området utgörs marken av våtmarker som ingår i klass 2 i våtmarksinventeringen.
- De centrala delarna av Ivana samt ett område i norr och ett i söder ingår i myrskyddsplanen 1994.

Ändamålet med Ivanas naturreservatet är att låta vegetationen utvecklas fritt utan ingrepp av människan. Förutsättningar att bevara ingående naturtyper och arter bedöms därför som goda och ytterligare bevarandeåtgärder ses i dagsläget inte som nödvändiga. I framtiden kan dock uppstå behov av skötselinsatser, t ex ringbarkning eller fällning av gran till förmån för vissa särskilt värdefulla lövträd eller grupper av lövträd.

Bevarandestatus idag

9010 Västlig taiga

Nationellt

Naturtypens naturvärden är kopplade till naturlig gammal skog med lång skogskontinuitet, gamla träd och död ved, samt även till brandfält och yngre naturliga successionsstadier. Flera organismgrupper finns representerade bland de karaktärsarter och rödlistade arter som förekommer i naturtypen; insekter, lavar, svampar och mossor.

Denna mycket heterogena naturtyp finns spridd i hela den boreala delen av landet. De största arealerna finns i Norrlandslänen och där finns även mycket av de största naturvärdena, även om områden med höga naturvärden finns i hela landet. Naturvärden kopplade till granskog är speciellt riktade mot nordboreal region, men finns även i sydboreal. Tallskogar, brandfält och trivallövs-skogar har olika artsammansättning beroende på var i landet de ligger och kan därför ha höga naturvärden i hela den boreala regionen. Vissa trakter i fr.a. delar av Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland, samt i bl.a. Orsa finnmark och nere i sydöstra Kalmar län har en mer påtaglig brandkontinuitet.

Västlig taiga är ett svensk-finskt tillägg och Sverige/Finland har därmed ett särskilt ansvar för naturtypen inom EU. Historiskt sett är förlusten av västlig taiga mycket stor och endast några få procent återstår (ca 3 % av 21 milj. ha) i boreal region. Produktions-skogsbruket är det största hotet mot naturtypen och dess naturvärden. Bristen på död ved, gamla träd och brandfält leder till en utarmning av artstocken och utdöendet av arter ligger inte i fas med den kvarvarande arealen. Mycket tyder på att flera arter endast lever kvar i restpopulationer som kommer att dö ut inom en snar framtid. Det är därför av stor vikt att så mycket som möjligt av naturtypen undantas skogsbruket. Avsaknaden av brand är också ett problem för naturtypens naturliga dynamik och artinnehåll.

Ivana

Skogens i Ivanas Natura 2000-område utgör ett representativt exempel på naturtypen *västlig taiga*. Beståndens ålder, struktur och artsammansättning pekar på att naturliga processer formar skogen, även om det finns spår från tidigare svedjebbruk och plockhuggning. Flera bestånd uppvisar en ålder mellan 200-300 år. Tretåig hackspett, tjäder och vedsäcksmossa är exempel på naturtypstypiska arter. Flera signalarter påträffas även i området bland annat norsk näverlav, långskägg, skrovellav och vitgrynig nållav. Ivana utgör en av de rikaste fyndplatserna med laven långskägg. Den mycket exklusiva arten långskägg påträffas ofta i brandrefugier. Avsaknad av brandljud, stor andel mycket gammal skog och förekomst av långskägg indikerar att Natura 2000-området Ivana utgör en brandrefugie på Ivanaberget. I övrigt indikerar signalarterna lång skoglig kontinuitet både vad det gäller levande barr- och lövträd men även olika former av död ved. Signalarterna indikerar även att området har hög och jämn luftfuktighet. Fågelarterna och kryptogamerna i området påvisar kontinuitet både på bestånds- och landskapsnivå. Bevarandestatusen bedöms vara gynnsam.

7140 Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn

Nationellt

Totalarealen av Sveriges myrar och kärr har minskat kraftigt under 1900-talet, trots detta finns fortfarande relativt stora arealer kvar, undantag då det gäller rikkärr. Orsaker till att myrhabitaten har minskat är uppodling, markavvattning och storskaliga torvtäcker. Flera av de kvarvarande myrarna och kärren bär också spår av lokala skador i form av mindre husbehovstäcker och markavvattningsprojekt. Skadorna är mest förekommande på de små myrarna söder om Limes Norrlandicus medan de bäst bevarade habitaten är belägna i fjällen.

Ökat kvävenedfall utgör hot mot myrmarkernas växtsamhällen. Kvävetillförseln leder till igenväxning med beskuggning och ändrade konkurrensförhållanden som följd. Hotet är dock som störst i södra Sverige där kvävenedfallet är som högst.

Ivana

Myrarna i området utgörs av mosaikblandbmyr samt öppna och trädbärande kärr. Myrarna har höga botaniska värden på grund av den rika kryptogamfloran. Bevarandestatus är oklar men troligen gynnsam.

1981 Nordisk klipptuss

Nationellt

Sverige har flest lokaler i världen med nordisk klipptuss, cirka 100 stycken, vilka motsvarar en tredjedel av världspopulationen. Lokalerna sträcker sig från sydvästra Värmland till Torne lappmark. På drygt hälften av lokalerna i landet är arten sedd sedan 1980. De flesta aktuella lokalerna är belägna i Värmlands och Jämtlands län.

Arten finns med på den europeiska rödlistan och i Bernkonventionens bilaga över arter som behöver skydd. Nordisk klipptuss är rödlistad i Sverige, där den är placerad i kategorin *missgynnad* (NT).

Ivana

Nordisk klipptuss påträffades 1977 i områdets västbrant. Förekomsten av mossan var då riklig. Eftersökning av mossan har inte skett sedan den påträffades under 1970-talet. Populationens storlek och utbredning är därför i dagsläget oklar. Lämplig miljö torde dock finnas i området då det finns skogsklädda bergsbranter skyddade för exponering och mer öppna branter med klyftor, sprickor samt partier med översilning. Habitatkravet silikatbergarter uppfylls även. Bevarandestatusen bedöms utifrån befintlig information vara gynnsam. Närmare inventering krävs dock för att fastställa bevarandestatusen.

Nationellbevarandestatus för ingående fåglar enligt fågeldirektivet

A104 Järpe

Järpen häckar i hela landet med undantag från den fjällnära skogen samt Öland och Gotland. Bestånden i Skåne och Halland är dock mycket små, och det råder tveksamheter om arten häckar årligen i Skåne. Arten har minskat betydligt under de senaste 30 åren på grund av det

moderna skogsbruket. Idag uppskattats den svenska populationen till drygt 100 000 par, vilket beräknas utgöra cirka 17 % av den europeiska populationen utanför Ryssland. Trots en påtaglig minskning av det svenska beståndet anses arten inte vara hotad i landet.

A108 Tjäder

Den svenska tjäderpopulationen har uppskattats till 84 000 - 110 000 par (1990-talets mitt), vilket utgör ca 10 % av det europeiska beståndet (inkl. europeiska Ryssland). Tjädern häckar i samtliga län utom Gotland. På Gotland har inplanteringsförsök gjorts. På norra Öland försvann de sista tjädrarna under 1980-talet. Starka minskningar har under de senaste 30 åren registrerats i Götaland och Svealand och även lokalt i Norrland. Orsaken till minskningen av tjäder beror främst på det storskaliga skogsbruket där landskapet kraftigt fragmenteras och stora monokulturer av gran och tall ersätter den tidigare, mer varierade skogen. Totalt sett finns dock inget hot mot artens fortlevnad i Sverige.

A241 Tretåig hackspett

Tretåig hackspett häckar regelbundet i mellersta och norra Sverige, men är numera ovanlig söder om den biologiska norrlandsgränsen. Tillfälliga häckningar har konstaterats på Sydsvenska höglandet ner till Hallandsåsen i Skåne. Det svenska beståndet beräknades vid mitten av 1990-talet till mellan 5 500 och 7 500 par, vilket utgör cirka 10 % av det samlade europeiska beståndet på knappt 60 000 par. Arten förekommer främst i den boreala zonen i norra Europa, men reliktbestånd finns i Alperna, Karpaterna och andra bergsområden i Centraleuropa.

Det svenska beståndet har minskat kraftigt under hela 1900-talet och i ökande takt efter 1950. Minskningen i de kustnära, av skogsbruk hårdast påverkade delarna av Norrland uppgår förmodligen till minst 80 %. Som en följd av detta har tyngdpunkten i artens förekomst gradvis förskjutits allt längre in mot de klimatiskt mer utsatta och totalt sett mindre produktiva fjällnära skogsområdena.

Tretåig hackspett är rödlistad i kategorin *sårbar* (VU) i Sverige. BirdLife International listar tretåig hackspett som *declining* i Europa och menar att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande. Arten är placerad i SPEC kategori 3, vilket innebär att dess utbredning inte är koncentrerad till Europa, men att arten inom regionen har en otillfredsstillande bevarandestatus.

A409 Orre

Den svenska orrepopulationen har uppskattats till minst 170 000 par (1990-talets mitt). Den svenska andelen av den europeiska populationen (inkl. europeiska Ryssland) är minst 20 %. Orren häckar i samtliga län men saknas på Öland där den sista fågeln rapporterades 1969. Många uppgifter från Götaland och Svealand tyder på starkt minskande stammar under 1990-talet. BirdLife International betecknar orren som *sårbar* i Europa. Arten är placerad i SPEC kategori 3, vilket innebär att den globala populationen inte är koncentrerad till Europa men att arten har en otillfredsstillande bevarandestatus i området.

Bevarandestatus för fågeldirektivets arter på Ivana

Järpe, orre, tjäder och tretåig hackspett påträffas regelbundet (sparsamt-allmänt) i landskapet runt Ivana. Uppgifter om arternas populationsstorlek och trender saknas. Bevarandestatus för fågelarterna är oklar men bedöms troligen vara gynnsam. Natura 2000-området bör betraktas som en värdekärna (högkvalitativ livsmiljö) för respektive art.

Uppföljning

För att bedöma naturtyper och arters bevarandestatus krävs uppföljning av uppsatta bevarandemål. Vid uppföljning utvärderas även befintliga bevarandeåtgärder för att se om de fyller sitt syfte. Om en befintlig bevarandeåtgärd inte har avsedd effekt kommer åtgärden att justeras.

Ett nationellt uppföljningsprojekt pågår och komplettering kommer att ske då projektets riktlinjer och metoder är möjliga att tillämpa.

Bilaga

1. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning.
2. Karta över växtplatser med nordisk klipptuss. (klart efter basinventeringen)

Referenser

- ArtDatabanken. *Faktablad för rödlistade arter*. www.artdata.slu.se (2004-11-03)
- Ehrenroth, B. & Schützer, J. 1996. *Värmländsk natur – en reseguide*. 3:e upplagan. Trio Tryck AB, Örebro.
- Hallingbäck, T. 1978. *Översiktlig inventering av Naturskogar i Värmlands län med kryptogamfloran som utgångspunkt*. Rapport nr. 1978:5, Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Värmlands län. Karlstad.
- Länsstyrelsen Värmland, Miljöenheten. 1996. *Ditt Värmland – Natur och kulturlandskapet, Naturskogsreservaten – Brånberget, Fänstjärnsskogen, Ivana och Titjärnsskogen*. 1:a upplagan. NordNatur AB.
- Länsstyrelsen Värmland, Naturvårdsenheten. 1982. *Beslut och skötselplan för naturreservatet Ivana*. Beslut 1982-03-22. Karlstad.
- Löfroth, M m.fl. 1997. *Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000*. Naturvårdsverkets förlag, Stockholm.
- Naturvårdsverket. *Natura 2000- Art och naturtypsvisa vägledningar*. (<http://www.naturvardsverket.se>) 04-11-03
- Naturvårdsverket. *Parametrar och metoder för uppföljning i Natura 2000*. Version 4: 2004-05-07.
- Nitare, J. m.fl. 2000. *Signalarter- Indikatorer på skyddsvärd skog, Flora över kryptogamer*. 2:a upplagan. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping.